

Rozhovor Davida Vaughana s Ashutoshem Bhardwajem, květen 2023

D: Kde teď spolu sedíme?

A: Jsme v Kafkově domě na náměstí Franze Kafky v Praze. Tady se velký spisovatel narodil. Dům byl nedávno zrekonstruován, a v prvním patře je byt, který je využíván na rezidenční literární pobyty. Já jsem indický spisovatel, a pozvala mě Městská knihovna v rámci programu UNESCO.

D: Zabýval jste se někdy Franzem Kafkou?

A: Nedávno jsem si vzpomněl, že Franz Kafka byl vůbec prvním autorem, kterého jsem přeložil do hindštiny. Moje kariéra předkladatele do hindštiny začala překladem jeho povídky Umělec v hladovění. Dodneška je jednou z mých nejoblíbenějších krátkých próz.

D: Kafkovo dílo je velmi otevřené různým interpretacím. Podařilo se vám v překladu tuto otevřenost zachovat?

A: Opravdu existuje hodně interpretací – například, že v povídce Umělec v hladovění jde o zápas umělce nebo nádeníka, nebo o filozofické či metafyzické hledání. Já jsem to vykládal jako hledání umělce - myslitele. To byl můj úhel pohledu.

D: Když překládáte, hledáte paralely v hindské literatuře, aby se čtenáři lépe orientovali, nebo považujete takový přístup spíš za past?

A: Když překládám, nesnažím se najít paralely ve světě hindštiny, nehledám srovnání ani zkratky, symboly nebo měřítko. Chci jen překládat city a emoce, a sílu, kterou autor chce přenášet. Když mluvíme o Kafkovi, je důležité uvědomovat si, že je to spisovatel více identit, které jsou někdy protikladné a

pro čtenáře matoucí. Byl německý Žid žijící v Praze, v jiné zemi, a byl člověk, který trpěl traumaty, komplexy a zděšenými, kvůli kterým je jeho dílo ještě složitější.

D: Říkáte, že byl v jiné zemi, ale on byl ve své rodné zemi. Jenom byl vnímán jako někdo, kdo sem nepatří, jako outsider.

A: Tak jsem to myslel. Když vás lidé vnímají jako někoho cizího, stává se, že váš vztah k vlastnímu domovu začíná být křehčí, dokonce i váš vztah k sobě, a to i když máte v ruce pas státu, ve kterém žijete. V dnešní době je to běžné. Spousta lidí má platný pas určitého státu, ale není si svojí příslušností jistý. Někdo to stále popírá nebo zpochybňuje. Kafka předpovídal tuto situaci před více než sty lety.

D: Tak je to v Indii, kde žijí lidé se spoustou různých identit – co se týče kultury, náboženství i jazyka? Zdá se mi, že, podobná diskuse je velmi relevantní právě v kontextu dnešní Indie.

A: Určitě. V Indii se situace posunula od doby, když získala nezávislost. Žije tam řada skupin občanů, kteří se tam narodili, jsou to občané jako každý jiný, ale jejich právo na půdu, kterou mají pod nohama, se stále zpochybňuje a popírá. V Indii je víc takových komunit.

D: A to, co se stalo pražským Židům je varováním, kam až to může vést...

A: Přesně tak. A stává se to ve více zemích po světě. V Indii například dochází k perzekuci Muslimů. Podle všech indikátorů se nemají dobře, ale jejich nároky neuznávají vláda ani stát.

D: To znamená, že sekulární model, kterým se Indie vždy tak chlubila, už přestal platit?

A: Řekl bych, že ještě funguje, ale je pod tlakem. Jsou lidé, kteří ještě bojují za zachování ducha ústavy, ale sekularismus je vážně ohrožený.

D: Můžete nám něco říct o prostředí, ve kterém jste vyrostl – o své rodině a místě, kde jste žili?

A: Vyrostl jsem v menším městě v provincii Uttarpradéš, kde se mluví hindsky. Moje rodina patřila k tradiční střední vrstvě, tak jsem měl vzdělání v hindštině i v angličtině. Doma a se sousedy jsme mluvili hindsky, ale ve škole a na univerzitě se mluvilo anglicky. A angličtinu jsem postupně užíval častěji. Shodou okolností jsem začal pracovat v anglickojazyčných novinách The Indian Express. A ve studiu angličtiny jsem pokračoval. Ale! Psal jsem nadále v hindštině a stále jsem ještě potřeboval oba jazyky, abych se vyjádřil. Od začátku mi bylo jasné, že nemůžu žít ani bez jediného z nich. Potřebuji oba.

D: Když píšete svůj deník, píšete také v obou jazycích?

A: Ano. A dokonce, když vyšla moje kniha The Death Script ve Spojeném království, nakladatel se mě zeptal, zda by mohl dát něco z mých deníků na obálku. Pro mě bylo těžké najít stranu, na které je jen jeden jazyk. Nakonec na obálku dali fotku strany, kde jsou oba jazyky.

D: Dokážete se volně pohybovat mezi oběma jazyky, nestává se, že píšete jinak a o jiných věcech v každém jazyce?

A: Tato otázka je velmi relevantní pro naši dobu, obzvláště v zemi, jako je Indie. Jsem bilingvní, pohybuji se mezi oběma jazyky, a píšu v obou. Proč? Jak jsem už řekl, jde o tradici výchovy střední vrstvy v Indii. Lidé mají angličtinu plus svou rodnou mateřštinu. Pro mě bylo důležité, aby vyšla moje kniha The Death Script v obou jazycích, protože jsem se už brzy naučil, že se velká tvůrčí konverzace mezi oběma jazyky koná i uvnitř jednotlivého tvůrce. Člověk, který tvoří a píše pouze v jednom jazyce, nikdy nemůže poznat bohatství, krásu a radost takové konverzace, a všechny konfrontace a střety, když se oba jazyky perou o vaše emoce a snaží se ve vás získat nadvládu. Některé emoce se hůř

vyjadřují v angličtině, jiné v hindštině. Vzniká taková tahanice mezi jazyky. V posledních dvou desetiletích zaznamenávám s pocitem hrůzy proces, při kterém se Indie a snad i jiné státy, posouvají směrem k tyranii monolingvismu. Donedávna jsme měli velké indické spisovatele, kteří uměli perfektně dva nebo víc jazyků. Když se mluví o Indii jako o národu mnoha jazyků, očekává se, že by spisovatelé, intelektuálové a akademici měli být schopni, pohybovat se mezi nimi. Měli by umět nejen číst a mluvit, ale také pracovat, vícejazyčně. Měli jsme takové spisovatele – jako Rabíndranáth Thákur nebo Nirmal Varma, který přijel do Československa v roce 1959. Přešel lehce mezi hindštinou a angličtinou, dokonce se tady naučil i česky. Dnes máme málo intelektuálů takového kalibru.

O rozdílném vztahu angličtiny a indických jazyků k sekularismu jsem psal v jednom článku:

„Už v roce 1938 vyjádřil romanopisec Raja Rao melancholické dilema indického spisovatele píšícího anglicky. Uvedl, že angličtina je „jazykem našeho intelektuálního, nikoliv emočního světa.“ Snažíme se přenášet duch něčeho, co nám patří, do jazyka, který nám nepatří.

Dodneška na tom něco je. [...]

Tady je příklad, který je relevantní současné debatě o sekularismu.

Žáci základních škol v oblastech, kde se mluví hindsky, často dostávají za úkol, aby něco napsali o krávách. V hindštině většinou začínají větou, „Gaay hamari mata hai” (kráva je moje matka). V angličtině píše stejné dítě, „Kráva je domácí zvíře.“

Žil jsem v několika velkoměstech, byl jsem exponován světové literatuře a kinematografii a zásadně nepodporuji politiku svatých krav. Ale i tak bych nedokázal psát v hindštině, že „kráva je domácí zvíře,“ stejně jako bych nedokázal psát anglicky, že „kráva je moje matka.“ Mám tolik vzpomínek na to, jak se v severoindických domácnostech vzdává poctu krávě tím, že se jí nabízí první čapátí dne, že bych nedokázal přeložit větu doslova. V anglicky mluvící společnosti by věta „kráva je moje matka“ mohla vzbudit výsměch.

Angličtina potřebuje překonat tuto neúctu k indickým jazykům a přijmout jejich starosti, mýty a malé tradice. Jinak se dál rozšíří nedůvěra mezi angličtinou a jinými jazyky, lidé budou nadále mít pocit, že jim jazyk nepatří, a ideologičtí odpůrci angličtiny z tábora hinduistických

nacionalistů se budou cítit oprávnění v tom, aby obvinili angličtinu a ty, kteří anglicky mluví, z nedostatku respektu.“

D: Zdá se mi, že žijeme v době, když lidé stále více ztotožňují jazyk s národem, ale ve skutečnosti jazyk nepatří nikomu.

A: Plně souhlasím. Myslím si, že jde o smutný odkaz období, kdy se Evropa začala definovat podle národnostního hlediska – jeden stát, jeden jazyk. To přetrvává do dodneška. Abych se vrátil ke Kafkovi. Byl německy mluvící Žid, žijící v Praze. Uměl česky, ale pracoval v jiném jazyce. Takových bilingvních spisovatelů je v dnešním světě stále méně. Pro náš svět je to tragédie.

D: Není v tom velký paradox, když se svět globalizuje, a lidé mohou stále více komunikovat přes hranice jednotlivých států a jazyků?

A: Je to paradox a tragédie globalizace, že zničila, nebo alespoň oslabila, možnost opravdové mnohojazyčnosti. V Indii lidé stále více přecházejí do angličtiny, a to je pochopitelné. Angličtina je globální jazyk. Jenže to nesmí být na úkor vlastního jazyka. Měli jsme například bohatou tradici bengálských spisovatelů, kteří psali v angličtině i ve vlastním jazyce. Řada dnešních bengálských spisovatelů, i když cítí silnou bengálskou identitu, píšou výhradně v angličtině. Je to opravdu škoda.

D: Jste v Praze z velmi specifického důvodu. Píšete biografii indického spisovatele, který strávil skoro deset let v Československu.

A: Teď mluvíme o Nirmalu Varmovi. Vyrostl v elitním, anglicky mluvícím prostředí, ale vybral si hindštinu jako jazyk svého tvůrčího psaní. Chodil na vysokou školu Saint Stephen's College, která je dodneška jednou z nejprestižnějších vysokých škol v Indii. V roce 1959 se přestěhoval do Československa, aby se naučil česky a mohl překládat českou literaturu do hindštiny. Asi budete překvapen tím, že ho dnes v České republice skoro nikdo nezná, i když překládal autory jako Kundera nebo Čapek do hindštiny ještě dlouho předtím, než jejich dílo bylo k dispozici v angličtině. To znamená, že

čtenáři v Indii je znali dříve než v Evropě. Bádám tady v archivech, abych něco zjistil o jeho pražském období.

D: A jak byly jeho překlady v Indii přijaty?

A: Jeho překlady se tam hodně čtou a jsou měřítkem kvality. Jsou výborné. A nejen to. Nirmal napsal také několik literární děl, která se odehrávají v Československu, včetně jeho prvního románu, který se odehrává v Praze.

D: Řekněte nám o něm víc...

A: Jde o jeho vůbec první román. Původní název se dá překládat z hindštiny jako „Uvnitř“. Anglický název je „Days of Yearning“ a v češtině vyšel jako „Oněch pár dní“. Na první pohled jde o příběh krátké romance mezi indickým studentem v Praze a ženou z Vídně, která je o deset nebo patnáct let starší. Vzniká mezi nimi milostný vztah trvající tři nebo čtyři dny, během její návštěvy v Praze. Když se podíváte pod hladinu příběhu, poznáte, že hlavním tématem je poválečné trauma, kterým v té době trpěla Evropa, a obzvláště střední Evropa. Hlavní ženská postava Raina přežila koncentrační tábor, a jsou tam i další protagonisté, kteří mají strašné vzpomínky, které nedokážou překonat. Žijí každý den s traumatem z minulosti, již nemohou opustit. Minulost je stále přítomná.

Tady je krátká ukázka z překladu Dagmar Markové:

„Připadala mi promrzlá. Od řeky se zdvihl vítr – v prosincové noci pronikal až do kostí. Uši jsem necítil, nohy mi zkřehly.

„Vem si na sebe můj kabát,“ navrhl jsem.

„A co ty?“

„Já mám ještě svetr.“ Svlékl jsem kabát a přehodil jí ho přes ramena. Sahal jí až k nohám, široký, plandavý. Přetáhl jsem jí kapuci přes hlavu. Rozesmála se: „Vždyť v tom nemůžu chodit.“ Mezi kapucí s límcem vypadala její tvář zkroušeně. „A není ti zima?“ zeptala se.

„Je mi fajn,“ odpověděl jsem.

Vzala mě za ruku. Kráčeli jsme podle zábradlí nábřeží. Její sukně se schovala pod můj kabát... Bylo vidět jen obličej, bílý a v noční tmě jaksí osamělý.

Připadalo mi to zvláštní. Jak jsme tak šli nocí po nábřeží ruku v ruce – byli jsme jako děti, které ve tmě bojí jeden o druhého, a proto se drží za ruce... Jako by se tím chránily před strachem, který je mezi nimi a kolem nich.

Před námi svítily lampy na Karlově mostě – blikaly ve větru a mlžném oparu. Když kolem projížděla tramvaj, zaleskl se náhle led na řece. Jako by se celé město se všemi domy a mosty houpalo na temné vodě.

Jen nebe bylo nad námi – dokonalé, tiché a chladné jako zářivý dýmant. Prosincové nebe nad celou Prahou, volné a bezcitné...“

D: Vypravěčem je v Nirmalově knize indický student v Praze...

A: Ano. Jsem v Praze teprve pár týdnů, ale už jsem pochopil, že Nirmalův popis tehdejšího života zde je velmi autentický. Češi mi říkají, že zachytil duch doby, že jeho svět a opravdu český.

D: Proč si myslíte, že to psal? Román dal do kontextu každodenních reálií střední Evropy. V čem byl tento svět zajímavý a relevantní pro indické čtenáře?

A: Rád bych na tu otázku odpověděl trochu jinak. Opravdu dobrý spisovatel neřeší, nakolik je relevantní svým čtenářům. Chce jen zaznamenávat to, co zažívá. Tady máme mladého, třicetiletého spisovatele, který přijel do Prahy, do Československa, a byl exponován úplně jinému světu. Nezapomeňme, že pocházel ze země, která teprve o pár let dříve získala nezávislost, a stěhoval se do socialistického bloku, který tehdy měl velmi aktivní a silný vztah k Indii. Najednou je ponořen do jiného světa – v němž se idealismus komunismu setkává s realitou všech možných druhů tyranie, které v socialistickém bloku pánují. A odkaz války je stále ještě velmi živý. Nemohl, než o těchto věcech psát. Musel je zaznamenávat, nejen pro čtenáře doma, ale hlavně pro sebe jako spisovatele. Abych se vrátil k druhé části otázky – k jeho vztahu ke čtenářům – asi to moc neřešil. Ale když jeho knihy vyšly doma, čtenáři byli uchváteni.

Najednou mohli číst autentické svědectví z této části Evropy. Předtím jim byl zdejší život cizí a vzdálený. Velká literatura vypráví o zážitcích a emocích, o lidských životech, které jsme ještě nepoznali. Nirmal nám přinášel příběhy, které byly zdánlivě z jiného světa, ale zároveň byly autentické - a my jsme se v nich mohli poznat.

D: V příběhu se stáváme svědky paradoxu poválečného Československa, ve kterém se idealismus proměnil v krutou skutečnost života v padesátých letech minulého století.

A: Ano, dokumentoval i tento paradox.

D: Víím, že po sovětské invazi Maďarska Nirmal rychle ztratil iluze o komunismu.

A: Ano, to bylo v roce 1956. Tehdy byl členem Komunistické strany v Indii, ale na protest proti invazi z ní vystoupil. O tři roky později přijel do Československa a poznal skutečný život za železnou oponou, a později se stal svědkem invaze v srpnu 1968. To už se ke starým ideálům vrátit nemohl.

D: A pak odešel z Československa...

A: Ano. Odjel do Londýna jen pár dní předtím, než sovětské tanky obsadily Prahu. Měla to být jen krátká návštěva, ale nakonec musel čekat víc než deset let, než se zase dostal do Československa. Mluvil jsem s lidmi z Orientálního ústavu v Praze, a oni říkají, že byl novým režimem označen za nežádoucí osobu. Všechny důkazy, že tu někdy byl, byly odstraněny. /.../ Později se vrátil ještě dvakrát, ale vždy jen na krátkou dobu, naposled v roce 1988.

D: Román Oněch pár dní není jediná věc, kterou napsal o Československu...

A: Kromě tohoto románu napsal několik povídek, které se odehrávají v Československu, a napsal i silné paměti o vaší zemi. Dagmar Marková přeložila některé z nich do češtiny.

A: Vy jste tady na dva měsíce. To znamená, že máte dost času nejen, abyste nasával atmosféru míst, o kterých Nirmal Varma psal, ale také abyste bádal v archivech. Jak vám to jde?

A: Moc mě to fascinuje, a jsem rád, že jsem tady /.../ Už se mi podařilo najít některé archivní materiály k pobytu Nirmala Varmy v Československu, a doufám, že se dostanu i ke spisům tajné policie, abych zjistil, zda a jak ho sledovali.

D: Praha se hodně změnila od doby, když tu byl. Jak dokážete překlenout tento čas?

A: Snažím se navštěvovat místa, která se hodně vyskytují v jeho díle a porovnat je. Před dvěma dny mi někdo ukázal dům, kde od roku 1964 do roku 1966 bydlel. Snažili jsme si představit, jak se mohl změnit. Jsou to takové tvůrčí odhady, které musíte dělat, když dáváte dohromady kusy mozaiky. A tím, že poznáte minulost, získá i váš dnešní život jiný smysl a jiné souvislosti.

D: V Indii je Nirmal Varma vnímán jako významná postava literatury 20. století v hindštině...

A: Nepochybně. Nirmal je jedním z nejvlivnějších spisovatelů v hindštině, a sám se také hodně zabýval indickou literaturou. Stal se jakýmsi pan-indickým jevem. Jeho dílo se překládalo do různých jazyků v Indii, a ještě důležitější je fakt, že je jedním z mála spisovatelů, kteří se brzy dostali do kontaktu se západem. Začalo to tím, že se stal komunistou, pak žil v socialistickém bloku a byl konfrontován s tím, co znamená komunismus v praxi. Později se vrátil do Indie a v průběhu několika let se stal stále tvrdším antikomunistou. Vrátil se k hledání svých indických tradic a kořenů, posunul se na druhou stranu

politického spektra. To znamená, že jeho životní dráha je fascinující, složitá, a někdy problematická.

D: Rád bych se vrátil k vašemu vlastnímu životu a dílu. Jste novinář a životopisec, ale také jste beletrista. Měla by existovat ostrá hranice mezi beletrií a žurnalismem?

A: Tato otázka je pro mě velmi důležitá, už několik let na ni hledám odpověď. Píšu prózu, ne poezii, ale vnímám svět prostřednictvím různých emocí a zkušeností. Například naše dnešní konverzace se ve mně někde ukládá. A každá emoce má potenciál být zaznamenána v různých žánrech... Pokaždé, když něco píšu, prožívám vnitřní souboj, jak to zpracovávat. Měl bych to napsat jako novinářský článek, nebo jako fikci, nebo literární kritiku, nebo deník, nebo memoár, nebo jako investigativní reportáž? Zvažuji tyto různé části své osobnosti. Myslím si, že ostrá hranice neexistuje a ani by neměla existovat, protože – alespoň v mém případě – neustálá konfrontace a soupeření mezi žánry je stimulující a obohacující.

D: V dnešní době stále více novinářů pracuje za stolem, sedí u počítače a sbírají a zpracovávají data. Ve své kariéře jste šel spíš opačným směrem, například jste strávil tři týdny mezi maoistickými bojovníky v Indii, a vaše kniha *The Death Script /Rukopis smrti/* vznikla částečně na základě těchto zkušeností. Můžete víc povědět o tom, proč pro vás bylo důležité strávit čas v terénu?

A: Nejprve bych chtěl zdůraznit, že vždy pracuji v terénu a nedokážu pracovat u stolu. Potřebuji jít do terénu, abych poznal svět kolem sebe, abych se angažoval a diskutoval s lidmi, našel odpovědi na své otázky, a pak dal na papír svou vlastní interpretaci. Co se týče maoistických geril, už šedesát let vedou ultralevicoví bojovníci vzpouru, občanskou válku, s indickým státem. Více než deset let se tímto tématem zabývám jako akademik, novinář a spisovatel. Snažil jsem se psát o různých brutálních činech a zradách v rámci povstání. Z toho vyšla moje kniha *The Death Script /Rukopis smrti/*. Zmínili jste o třech týdnech, které jsem mezi nimi strávil. Nakonec jsem tam byl déle, bydlel jsem v jejich táborech uprostřed lesů střední Indie. Byli jsme stále v pohybu, pořád v ohrožení života. Kdykoliv jsme mohli být přepadení, a mohly se stát i jiné věci.

D: Jak jste dokázal zpracovávat takové zkušenosti knižně? Na jedné straně jste to prožíval osobně: byl jste konfrontován s možností smrti, musel jste se vypořádat se ztíženými podmínkami, a poznal jste osobně lidi, mezi kterými jste žil. Na druhé straně jde o příběh, který má historickou, politickou, vojenskou a geopolitickou vrstvu. Jak jste se nakonec rozhodl vyprávět tak složitý a citlivý příběh?

A: Jsem rád, že jste na to upozornil, protože /.../ po takových zkušenostech jste plný emocí, které chcete vyjádřit a zaznamenat ve více formátech. Uvědomil jsem si, že novinové články nestačí. Něco ve mně hledalo jiný jazyk, novou formu. Snad vás to překvapí, ale v jedné chvíli jsem o tom začal psát román. V průběhu dvou let jsem napsal snad 30 000 slov, a některé úryvky byly vytištěny. Ale došlo mi, že to nefunguje, že to nemůže být román. A změnil jsem to.

D: Bylo to částečně tím, že jako novinář jste si nechtěl nic domýšlet?

A: Ne tak úplně. Nešlo o ověřování faktů, ale o způsob vyjádření emocí. Potřeboval jsem jiný formát než román. Nakonec jsem napsal knihu, která kombinuje více žánrů. Některé kapitoly se čtou jako román, někdy se hodně dívám do sebe, někdy reflektuji o minulosti, někdy se to čte jako analytický článek, a pak zase jako deník nebo reportáž nebo cestopis. Pohybuje se mezi žánry.

Tady je krátká ukázka:

Dorazil jste do vesnice ještě před kremací těl. Poprvé v životě vidíte více než jedno mrtvé tělo najednou. U některých z nich jsou poznat rány způsobené ostrou dýkou. Tito lidé nebyli zabití z dálky kulkami během přestřelky, ale byli bodnutí zblízka. Příbuzní křičí, zvedají rubáše, aby odhalili nahá těla, urgují, abyste je vyfotil jako důkaz, že nebyli zabití při přestřelce, ale brutálně mučení až do posledního výdechu. Nedokážete je vyfotit, místo toho píšete o těch lidech, kteří zemřeli. Jednomu z nich, kterého indický ministr vnitra prohlásil za „notorického maoistu“, bylo teprve patnáct let.

Stát popírá vaše zprávy tím, že je nedostatek důkazů, dokonce tvrdí, že provedl autopsii mrtvých. V autopsii, která se natočila na video, stát tvrdí, že žádné z těl nemělo bodné rány, jen rány od kulek. Do třech dnů dostanete utajené video. Nejvyšší orgány lhaly bez ostychu. Na video je jasně vidět několik bodných ran.

O dva roky později před vyšetřovací komisí, v roce 2014, uvádíte, proč jste nemohl fotit. „Byl jsem vyděšen, když jsem viděl hromadu mrtvol,“ říkáte pod přísahou, „zdálo se mi nelidské uložit do notebooku fotografie nahých těl dětí,“ – mezi mrtvými byla dvanáctiletá dívka – „abych sbíral důkazy, a aby můj článek vypadal důvěryhodněji.“

To byl váš první případ. Později jste už neměl takové pochybnosti, a už jste nikdy neváhal vyfotit mrtvoly, stejně jako starý protagonista románu, který nejdříve váhá, když má pomoci při zabíjení starých nemocných psů. Brzy ho přemůže banalita smrti, a naučí se lhostejně strčit jejich mrtvá těla do pytle a vyhodit je do spalovací pece.

D: Objevují se ve vašich knihách okamžiky autocenzury, kdy si říkáte: tohle nemůžu psát?

A: To bych neřekl, ale je pravda, že většina autorů – a v tom nejsem výjimkou – někdy má potíže dát určité emoce na papír – nejtěžší, traumatické a nejbolestivější věci. Když to nedokážu, nemám na výběr, než to odložit na jindy, do budoucnosti.

D: Region Dandakaranya, o kterém píšete v knize The Death Script /Rukopis smrti/, je mimo jiné hluboce spojený s dějinami Indie.

A: Region, kde konflikt probíhá, kryje hluboký les. Je bohatý na minerály a jiné přírodní zdroje. Žijí tam Adivasi – původní obyvatelstvo, patřící mezi nejchudší skupiny v zemi. Ozbrojený konflikt se koná na jejich území. Seznámil jsem se s nimi a s jejich bojem proti soukromým firmám snažícím se zasahovat do jejich území kvůli těžbě, aniž by nabídly odškodnění.

D: Jak je těžké psát otevřeně o těchto věcech, když jde o politické kariéry a obrovské investice?

A: Je stále těžší psát v Indii o těchto tématech, která jdou proti takzvanému národnímu zájmu. Jako novinář vám mohu říct, že do nedávna jsme mohli volně kritizovat vládu. Vláda se alespoň snažila s námi komunikovat, a i když s námi nechtěli mluvit, netvrdili, že jsme zrádci. V poslední době označují to, co píšeme za protistátní aktivitu. Jde o nejhorší trend v Indii za poslední roky. Ale to samé se děje se i jinde ve světě. Prostor pro odlišné názory a pro upřímné nekonformní vyjádření se za posledních několika let dramaticky zúžil.

D: V jedné pasáži v knize *The Death Script /Rukopis smrti/*, mluvíte s ženou, která ztratila syna. Někdo ho ubodal. Ona pak viděla článek, ve kterém jste o tom psal, a poděkuje vám slovy: „Děkuji, že jste napsal, že nebyl maoistickým povstalcem, ale v článku jste měl jednu chybu. Měl dvě bodné rány, ne jednu.“ Když jsem to četl, vnímal jsem frustraci, kterou cítí novinář, když později zjistí, že má ve svém článku chybu.

A: Ano, nejhorší, co se může stát novináři, je že udělá nějakou faktickou chybu. Některé se dají druhý den opravit tím, že v novinách vyjde omluva, ale jiné chyby vás pronásledují celá léta. Okamžik, o kterém mluvíte, je z reflexivní pasáže, když vypravěč přemýšlí o svých možných chybách, o tom, co se může stát, když nedokážete zpracovat téma spravedlivě. Řekl bych to takto: když píšete něco z pozice novináře nebo historika, nesmíte dělat faktické chyby, je to jako když zabijete nebo prozradíte člověka, o kterém píšete.

D: To je také odpověď na otázku, zda – z hlediska novináře – pravda existuje.

A: Jak dobře víme, stejný příběh se dá vyprávět různými způsoby na základě stejných faktů. Určitou dobu jsem učil žurnalistiku v Indii a v jedné z prvních hodin jsme vždy kladl otázku, jak vaše pozice – vaše pohlaví, vaše kasta, vaše etnická nebo náboženská identita – ovlivní tón a smysl toho, co píšete? Zásadní otázkou je, jak hledat pravdu. Otázka objektivity je problematická, protože objektivita se dá najít jedině na základě faktů, ale i fakta se dají interpretovat různě. U jakéhokoliv psaní jde o převyprávění, interpretaci.

D: Je jasné, že máte velmi silný cit pro spravedlnost. Má to kořeny ve vašem dětství, ve výchově, nebo snad v něčem, co jste v mládí zažil?

A: Byla to moje matka, která mě jako první naučila mluvit pravdu a být čestný a spravedlivý. Určitě jsem nesplnil její očekávání, ale ano – vycházelo to od ní. Zadruhé jsem se učil z toho, jak jsem se postupně seznámil se svou zemí, a když jsem poznal lidi a komunity, o kterých se říká, že jsou na okraji společnosti. Jejich životy jsou vzdálené od toho, co jsem já osobně zažil ... Jako novinář jsem poznal životy těch, kteří trpí pod tyraníí moderního státu, poznal jsem, jak i demokratický stát vylučuje určité části společnosti, protože nemají dostatečnou moc, nebo jejich hlasy nehrají významnou roli ve volbách.

D: Měl jste jako novinář pocit, že jim musíte dát hlas?

A: Když jako mladý zpravodaj začínáte chodit do terénu, cítíte to jako povinnost, a myslím si, že to zůstává svatou povinností každého novináře.